

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ И ПРОТОПРЕЗВИТЕР КОТОРСКИ ЈАКОВ ПОПОВИЋ

Поводом Његошове посјете Котору 1833. г.

Међу многобројним личностима са којима је Његош сабраћао налази се и протопрезвитер которски Јаков Поповић (у калуђерству Ириниј, архимандрит прасквички). Његово име не би вјероватно било предмет научних расправа у вези са Његошевим животом и радом да није Душан Вуксан прије више од три деценије, тражећи податке у Епархијском архиву у Котору о Његошевом боравку у Боки, изнио нека документа која је поменути прота Јаков поднио своме надлежном епископу у Шибенику Јосифу Рајачићу.

Један од тих службених аката написан је поводом Његошеве посјете Котору, на повратку из Петрограда, гдје је био хиротонисан за епископа на Преображење 1833. г. Он у изводу гласи:

„Ваше Високопреосвештенство Всемилоствию мој Господи-не! — пише прота Поповић епископу Рајачићу — Владика Черногоорскиј дошао је у Котор у неђељу 26. г. (тј. новембра 1833. — М. Н.) на 4,5 часа по пол. с барком на четири весла с Порто Роса. У његовој пратњи је народни секретар Дим. Милаковић. На которској риви сусрели су га 6 Црногораца од његове родбине, мада их је било дошло више стотина, али им аустријске власти не дозволише да уђу у град. Од которских трађана сусрели су га Илија Лумбардић, Матеј Неговић и Никола Отњеновић. Отсио је у кући Лумбардића. Даље прота Поповић пише, да је млади владика учинио посјету политичким властима у мјесту, као и р. католичком бискупу, који су му посјету и вратили. Били су у посјету Владици неки Будвани, Доброћани и Ришњани. Са Ришњанима је био јереј Спиридон Берберовић из Мориња и јереј Вуко Поповић из Рисна. У наставку, на један пластичан начин, Поповић описује како је изгледао владика Раде у раскошним мантијама које је добио у Русији. Одјевен „у самој порњој аљини (манџији) от кадифе червене, без доње, но панталоне дудачке от папа пепељаста, штивале, горња аљина поставом бијелом, крест окружен с камењами рубини на колајну златну, а на другој панађија (гоффија), која му је испод креста висила, и ова обколѣна с камења-

ми, шешпир с киваслами златнимим, испод капица церна, без штапа ситушченим рукама“, ходао је кривудавим которским улицама.¹

Даље Поповић пише да је Његош свраћао „на Савиниу, у цркву улазио и оставио (на икону) три цекина, после у манастир улазио гдје је кафу пио.“ На крају свог извјештаја Поповић јавља да је Његош напустио Котор 29. XI у 11 с. пр. подне. Каже даље да су му „некиј от здњејших християна без да знају шта говоре“ рекли да је зло учинио што није посетио црногорског владика и што га није замолио да остане до друге недјеље да служи. Поповић закучљује: „Ево всемилостиви мој Господине! Како могу миран бити, ако се чувам не подпасти у подозренију Правитељства, то бивам от народа прекорен, ако чиним што је народу угоднo то противно творим власти“.²

О Његошевој посјети ман. Савини јавља еп. Рајачићу и настојатељ савински и тадашњи викар за Боку архимандрит Макарије Прушић. Он каже да није ни звонио ни лубардао кад је Његош улазио у манастир, а цркву је отворио на његов захтјев. Каже даље да га је Његош упитао за здравље еп. Рајачића и замолио да га поздрави.³

Ови извјештаји су услједили после је расписа којим је еп. Рајачић позвао свештенство Боке и Далмације да се Његошу не указују „обични знакови почести“ који се указују надлежном архијереју, јер је он архијереј из друге власти. Ако би изразио жељу да служи, да му се то на учтив начин саопшти да не може „без нарочитог одобрења мјесне власти“.

„Односно пак друштвеног опхођења, то ће Пречесност ваша, ако вам учини посјету бити дужна да му исту узвратите. Уосталом — лише даље еп. Рајачић — надам се да ћете ви употребити сву мудрост да би од себе уклонили свако подозрење.“⁴

Распис Рајачићев и извјештаји Поповићев и Грушићев, ако се узму сами за себе, без везе са временом у коме су настали, заиста остављају немало утисак. Тако их је схватио и Душан Вуксан.

Поводом Поповићевог и Прушићевог извјештаја Вуксан између осталог пише и ово: „Извјештаји су дрски и као да су писани о једном обичном човјеку, а не о једном високом црквеном поглавару исте вјере. Ја сам се и иначе по архивама которским увјерио да наше б.-каторско свештенство није вољело Владика Рада.“ Наводи документат из Полициског архива у Котору бр. 47/1823,

¹ Ово је један од значајних описа Његошеве спољашњости; може се мјерити са познатим његовим портретом који је израдио Томић.

² Епархијски архив у Котору бр. 98/п. од 30. XI 1833. г.; Душан Вуксан: Владика Раде у Котору 1839 (треба 1833), Срп. књ. гласник 1929, XXVII, 299—302.

³ Епархијски архив у Котору № 10 од 26. XI 1833.

⁴ Влацић Љубо: Забрана свечаног дочека Његоша, Записи, 1930, VI, 367—371.

који каже да је „један (не наводи му име — М. Н.) наш црквени високи достојанственик упутио претуру будванскоме тајни извјештај“ да је код владике (Петра I) био неки курир послат од М. Обреновића.⁵

„Нарочито је — наставља Вуксан — био киван на Владика протопрезвитер которски Поповић.“ По Вуксановом мишљењу Поповић је старином Црногорац, па из неког разлога отуд побјегао. Не могући се светити овима ради којих је то учинио, светио се овим начином црногороком владици.⁶ Морамо одмах напоменути да крштеница поменутог прота Јакова гласи да је он рођен у Котору, а и за његова оца „послудина Марка Поповића“ стоји да је „из Котора“ а не из Црне Горе (наравно, према ондашњој територијалној подјели).⁷

О дочеку владике Петра II у Котору и Савини, а поводом цитираних извјештаја и Вуксановог коментара, писао је и познати историчар Владимир Ђуровић ово: „На повратку из руске престолнице гдје је постигао архиепископски чин и сва друга признања, весео што се у своју земљу враћа с пуно добре вјере и лијепих нада, он бива дочекан с отвореним непријатељством као какав осуђеник. Шта је могао да мисли о свештенству Боке, о његовој националној свијести, о његовој евентуалној спремности за какве жртве? Болни песимизам Његошев који је изражен кроз ријечи владике Данила у „Горском вијенцу“ зачео се рано у његовој души. Петроградску чашу меда брзо је замијенила бокелска чаша жучи.“⁸

Чудно, какви се све закључци не изводе на врло лабавом темељу!

⁵ Ово је неубједљива тврдња. Указаћемо на неке чињенице које ће нам доказати супротно: да је бокелско свештенство и те како вољело владика Рада. И поред свих забрана Његоша су у Котору 1833. г. посјетили: Шпиридон Верберовић, парох морињски, и млади свештеник Вук Поповић. Касније которски катихета Вук Поповић ће писмима обавјештавати В. Караџића о Његошу. Шпиридонов син прота Никола Верберовић из Мориња бавио се књижевним радом. Насловима својих дјела а до некле и садржајем желио је да имитира Његоша. Опјевао је Његошеву смрт под насловом „Догађаји при смрти владике и господара црногорског Петра II Петровића Његуша“ (Види рад Петра Шеровића „Његошев поштовалац и имитатор прота Никола Верберовић из Мориња“, Весник, Београд, бр. 312/1962). Овдје нећемо наводити и самога Јакова Поповића (о томе ће бити ријечи даље), ни имена калуђера ман. Савине који су и морално и материјално притицали у помоћ Његошу и његовом претходнику (Види: П. П. Његош. Писма I у редакцији М. Кићовића. Београд, 1951, стр. 26—27).

⁶ Д. Вуксан: Владика Раде у Котору 1833, Срп. књ. гласник XXVII, стр. 299—302.

⁷ Епархијски архив — Котор бр. 26/1810.

⁸ Ђуровић Владимир: Петар II Петровић Његош у Боки 1833. г. Политика (Београд), 15. XI 1933.

Поводом напријед цитираног писања осврнули су се у „Гласу Боке“ одн. написима новинар из Доброте Хуго Браво⁹ и др Филип Лазаревић из Котора. Лазаревић између осталог каже: „Већ само то што је утврђено, да су Његоша слабо дочекали у Боки по напутку владике Рајачића и наређења аустријских власти, било би довољно да оправда Бокеле. Ко зна шта су ови људи говорили с Његошем у четири ока. То би било занимљиво знати. А и сам игуман Грушић који није био Бокел, сигурно је друго нешто говорио у својој Савинској ћелији него што је службено јавио, особито кад се узме у обзир да је истог Грушића закалуђерио стриц Његошев Петар I“.¹⁰

Међутим, на тему „Његош у Боки“ радо су се освртали директно и узпред многи писци. Као по правилу сви су они прихватили Вуксанове закључке. Нико није ушао у проблем дубље, да освијетли прилике, околности и друге факторе, који неминуовно утичу на одлуке и дјела људи који у даном моменту дјелају. Тако су поступили др Видо Латковић и проф. Ристо Драгићевић, као и други.

За др Латковића прота Поповић је „потајни Његошев непријатељ, подли, лицемјерни и „мрачни јереј“.“ Он иде толико далеко па на основу познате Његошеве пјесме „Високопреподобњејшем Господину протопрезвитеру Јакову Поповићу искрени поздрав!“, закључује да је Поповић са Његошем у јануару 1844. путовао до Задра само да „уходи Његоша“.¹¹ Овај неосновани закључак оповргнуо је недавно умрли проучавалац Његошев Стјепо И. Кастрепели својим радом „Погрешно тумачење једне Његошеве пјесме“.¹²

Проф. Ристо Драгићевић пишући о Његошевој посјети 1833. г. ман. Савини и Котору каже и ово: „Колико се млади Његош разочарао на прагу своје куће, у манастиру Савини код Херцеговог и у Котору, довољно је навести два податка.“ Па наводи нама већ познате извјештаје Поповићев и Грушићев. Међутим, примјећујемо ми, ти извјештаји су недовољни да нам ма шта кажу о томе да ли се Његош очарао или разочарао том приликом у Боки. Коментаришући Грушићеве ријечи да није звонио ни лубардао кад је Његош прилазио ман. Савини, проф. Драгићевић му пребашује што по није урадио „као што се то обично чини када митрополит посјећује своје вјернике.“¹³ Ни ова примједба Драгићевићева није на мјесту. Његош у то доба није имао митропо-

⁹ Хуго Браво: Владика Раде у Боки, Глас Боке (Котор), бр. 56/1933.

¹⁰ Др Филип Лазаревић: Петар II Петровић — Његош у Боки, Глас Боке (Котор), бр. 57, 58/1933. г.

¹¹ Др Видо Латковић: Петар Петровић Његош, Београд 1949, стр. 84 и 85.

¹² Стјепо И. Кастрепели: Погрешно тумачење једне Његошеве пјесме, Стварање бр. 7—8/1951, стр. 497—504.

¹³ Ристо Драгићевић: Црна Гора за вријеме првог Његошевог одласка у Русију, И. записи, бр. 1—2/1955, стр. 169—170.

литоки чин.¹⁴ У Боки није посјећивао своје вјернике, јер је Бока тада била саставни дио далматинске епархије.

А како су гледале на Његошев повратак из Петрограда аустројске управне власти?

Аустријске власти су том приликом ставиле у покрет читав свој полицијски апарат, који је могао на сваки Његошев покрет и ослушкивао сваку његову ријеч. Преко еп. Рајачића забранили су у црквама сваки свечани дочек и дали упутство како да се осујети евентуална жеља младог владике за служење архијерејске литургије. Објављујући једну такву наредбу далматинског намјесника Лилијенберга бр. 2017 од 18. X 1833, Петар Д. Шеровић с правом закључује: „Наравно да се овој намјесничковој жељи, односно наредби, далматински владика морао покорити и приказао је своме провикару у Котору донекле као своју жељу и наредбу, која је поткријепљена и вољом државне власти“.¹⁵

Аустријске власти су дозволиле да уђу у Котор само шесторица Црногораца да дочекају Његоша 1833. г., мада их је било дошло „више стотина.“¹⁶

Те исте власти су тада, према тврђењу Риста Драгићевића, покушале да отрују младог црногорског господара и владика: „О томе су сачувани важни архивски подаци. Из њих се види, да је Његош послје повратка из Русије већ крајем новембра 1833. године био у Котору, гдје је ослио у познатој српској кући Лумбардића. Завидна на успјехе младог владике у Русији, Аустрија гледа да му узме и живот, јер су, изгледа, аустријски агенти већ тада покушали да га у Котору отрују, те је „тешко болестан... пошао из Котора за Црну Гору“.¹⁷

Непативно мишљење о родољубивој свијести протопрезвитера Јакова Поповића влада у нашој литератури преко 30 година. Да ли је ово мишљење оправдано? Да ли је заиста протопр. Јаков Поповић био агент аустријске обавјештајне службе?

Да би се на ово питање дао објективан одговор, да би се схватио разлог зашто је еп. Рајачић издао одн. наређење у вези са Његошевим дочеком, те зашто је Поповићев и Прушићев извјештај писан једним готово непријатељским тоном, потребно је бацити поглед на прилике и околности под којима је живио православно елеменат одн. православна црква у Боки и Далмацији.

Православна црква у Далмацији и Боки увијек је била прва на удару рим. католичке пропаганде и политичке власти, било то

¹⁴ Чин Митрополита Његош је добио 1844. г.; Лаза Томановић: Петар II Петровић Његош као владалац, Цетиње 1896, с. 139; П. П. Његош, Писма III, стр. 223.

¹⁵ Петар Д. Шеровић: Наредба далматинског намјесника Лилијенберга да се Његошу онемогући богослужење у Боки, И. записи св. 1—2, стр. 309—310.

¹⁶ Епархијски архив — Котор бр. 98/ш. од 30. XI 1833. г.

¹⁷ Ристо Ј. Драгићевић: Чланци о Његошу, Цетиње, 1949, стр. 174 (види и односну литературу тамо наведену).

из Млетака или из Беча. За њих је православни живаљ увијек био »*perfidus gens*«.

Понеки историчари често превиђају чињеницу да је православна црква водила једну тешку и мучну борбу са непријатељем који је хтио наш елеменат да одроди, да му, млијењајући вјеру, избрише и његово национално обиљежје. Наиме, туђинске власти, млетачке а затим аустријске, нарочито су настојале да одроде своје поданике у Далмацији и Боки, а у тим настојањима их је помагала католичка црква. Својим дјелом „Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века“, које је издала Српска академија наука у Београду 1950. г., академик др Јован Радонић приказао је, на основу докумената из Ватикана, рад римских мисионара на балканском тлу и живаљ отпор нашег народа тој пропаганди.

Та пропаганда је у извјесним моментима била нашем свијету тежа него турско робство. Патријарх Арсеније III Чарнојевић, који је са једним дијелом Срба прешао у Војводину пред турском осветом, жалио се у мају 1696. г. руском посланику у Бечу Њефимијонову да католици јаче гоне Србе него што су их Турци гонили „и да су многи од православних напразном примамљени на проклету унију.“ А 1698, г. путем руске делегације патријарх Арсеније III настоји да му се на Порти изради повратак у Пећ „по пређњему состојању.“¹⁸

Није потребно наводити остале примјере којима просто клипту ово Радонићево дјело, јер су и ови довољни да нам прикажу страхоту живота православног народа у Аустрији у то вријеме.

За вријеме владиковања еп. Рајачића ову унијатску акцију у Далмацији помаже њен гувернер Лилијенберг. У њему је унијатска акција добила „највршег пријатеља“.¹⁹ Он отворено пише Рајачићу 1832. г.: „Дужност је покрајинске владе да потпомаже прелазак на унију.“²⁰ Борбу са Лилијенбергом и унијатском акцијом еп. Рајачић без компромиса прихватио. Њу су описали прото Јљубо Влачић, еп. Никодим Милаш и др Јован Радонић,²¹ па те податке није потребно понављати. Морамо нагласити само то да је еп. Рајачић, због свог одлучног става у тој борби, који је реметио планове аустријске власти, био премјештен 25. јуна 1833. г. за епископа у Вршац, напустивши Далмацију тек 1834. г.²²

Поред тако тешким околностима обављали су своје дужности еп. Рајачић, протопр. Поповић и архим. Грушић. Ситуација протопрезвитера Јакова Поповића у Котору је још тежа. За вријеме

¹⁸ Јован Радонић, Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX в. Београд 1950, стр. 441, 442 и 457.

¹⁹ Еп. Никодим Милаш: Православна Далмација, Н. Сад, 1901, стр. 558.

²⁰ Јљубо Влачић: Јосиф Рајачић као далматински епископ, Гл. историјског друштва, Н. Сад 1934, књ. VII, св. 1—3, стр. 164—178.

²¹ Ј. Влачић, наведено дјело; Еп. Н. Милаш, наведено дјело; Ј. Радонић, наведено дјело.

²² Ј. Радонић, наведено дјело, стр. 636.

Његошева похода на Подгорицу 1832. г. наш елеменат у Боки је живнуо. Осјетио је да је дошло вријеме ослобођења од вјековног непријатеља. На челу овог покрета налазе се православни свештеници. Међу њима: протопрезвитер Ј. Поповић, парох которски, Сава Петровић, игуман манастира Градишта, и поп Никола Лазаревић. За њих средски начелник которски у своме извјештају вели: да би били довољни да побуне све православне овога среза. По повјерљивом царевом налогу Либлијенберг је предао еп. Рајачићу писмену опомену која му има служити као „неповредљиви правац“: „да православно свештенство у Далмацији има избјегавати све што би могло проузроковати узнемирење духова“.²³

Овакву ситуацију у Боки Аустрија настоји да смири. „Либлијенберг је известио Седлничког да је позвао Рајачића да из Боке има одалечити свештенике присташе Црне Горе и Русије“.²⁴ Другим извјештајем Либлијенберг сматра „да би било преко потребно да Рајачић посети Боку, како би упознао онамошње свештенство и увео сходна побољшања, ма да он — намесник — мало поверења полаже у истог епископа.“²⁵ Еп. Рајачић је извршио канонску визитацију Боке у јесен 1832. г. Поред других наређења Либлијенберг је упутио Рајачићу из Задра 6. X 1832. г. један акт који се односи на протопрезвитера Јакова Поповића. Он до данас није био познат историјској науци. Писан је њемачким језиком, потицом. Пронашли смо га у Епархијском архиву у Котору. Он гласи:

„№ 386

повјерљиво президијално

Високодостојни Господине Епископе,

Према многим пријавама које су ми стигле, прчконесједињени (православни — М. Н.) парох у Котору, Јаков Поповић, био би немирног, суровог, интригантског, честољубивог (амбициозног) карактера, својим нетолерантним понашањем био би срушио добар споразум, који је раније постојао између православних и католика, а својом особитом љубави према руској влади увијек би тако дјеловао како би учинио да јој његови једновјерници буду привржени.

Без обзира на његову, уопште, велику опрезност у вањском понашању, изгледа да је ипак имао толико смјелости да примети да аустријска влада, пошто за православно свештенство ништа не чини, не заслужује од овога никаква обзира.

Ако би све ово што је наведено, како по свему изгледа, у ствари било овако, заиста би споменути парох био човјек опасан за јавни мир и поредак, чији се штетни уплив не би смио даље трпјети, а тим мање би смио бити остављен у Котору.

²³ Љ. Влачић: Прва канонска посјета еп. Рајачића Дубровнику и Котору, Гл. историјског друштва, Нови Сад 1932, књ. V, св. 3, стр. 386.

²⁴ Љ. Влачић, наведено дјело, стр. 387.

²⁵ Љ. Влачић, наведено дјело, стр. 387.

Налазим се стога побуђен да замолим Вашу Високодостојност да и Ви са своје стране провјерите вјеродостојност наведених података, те се ослањам у овом случају потпуно на Вашу ревност, увиђавност и мудрост, па према томе не би било тешко да се предузму или предложе мјере које би биле у потпуном складу с мудрим намјерама Његова Величанства нашега премилостивога Господара и Цара у погледу општег добра и правог поретка као и вјерских обзира према Вашему обреду у которском срезу.

Очекујући, дакле, саопштење властитих запажања Ваше Високодостојности о горњим наводима као и Ваше цијењено мишљење о начину како би се одстранио сваки штетни утицај помезутог пароха, остајем са особитим штовањем Ваше Високодостојности најпонижнији слуга —
Задар, 6 октобра 1832.

Лилијенберг

Високодостојном Господину Епископу Рајачићу²⁶

Овај документат је врло важан за оцјењивање личности прот. Јакова Поповића. Овдје је он оцртан као опасан непријатељ Аустрије. Цитирани документат нам јасно казује да је Поповићев карактер сасвим другачији него што су нам га приказали Вуксан, Ђоровић, Латковић и остали.

По извршеној посјети Боки Которској, Рајачић је поднио извјештај Лилијенбергу. „Између осталог саопштава вест о закључењу мира између Турске и Црне Горе, и уверава, да односни свештеници нису тако опасни за државу како је њему — намеснику — дојављивано...“²⁷ Надлежне власти овоме не вјерују. Оне знају да је бокељско свештенство остало истих осјећања. То се види — каже Влачић — „из многих доцнијих тајних аката.“ „Тако Президијум 17/6. 1833. пише среском начелнику которском Ивачићу: „Ви ћете се показати много заслужним, ако приведете православно свештенство да се више прилагоди државним погледима.“²⁸

Приликом ове посјете Боки Рајачић је Поповића сигурно упозорио на мишљење политичке власти о њему и свакако му дао извјесне савјете у погледу свота рада и држања. То видимо из Поповићева извјештаја у којем каже да се примио чланства у мјешовитој комисији која је рјешавала одн. кривицу јереја Николе Лазаревића, мада нерадо. Али то је учињено због епископове препоруке „да настојати буду што више чувати се да на мене не мрзи Гувезан“.²⁹ У другом акту прота Поповић, поред оста-

²⁶ Епархијски архив у Котору бр. 121/1832. Превео га је одлични познавалац њемачког језика научни радник Петар Д. Шеровић, на чему му и овом приликом срдечно захваљујемо.

²⁷ Рајачић је овако лисао, што је природно, само да би заштитио своје свештенике.

²⁸ Љ. Влачић: Прва посета еп. Рајачића... Гл. историјског друштва, Нови Сад 1932, књ. V, св. 3, стр. 392.

²⁹ Епархијски архив у Котору бр. 124/1833.

лога, јавља еп. Рајачићу да „настоје (политичке власти — М. Н.) мене у чем год уловити.“⁸⁰ Зато он свој извјештај о Његошевом пропутовању кроз Котор 1833. г. и пише онаквим „дрским“ тоном. Смислијемо претпоставити са много вјероватноће да због изложеног протопрезвитер Поповић није посјетио Његоша у кући Лумбардића у Котору.

Кад узмемо у обзир изложену ситуацију у Далмацији и Боки, онда није чудо што је еп. Рајачић упутило своме подручном свештенству прије цитирани распис о Његошевом дочеку. Он није био моћан да се супротстави вољи аустријских управних органа, јер морамо имати у виду чињеницу да Његош није био само епископ већ уједно и свјетовни владар, који за собом има тада моћног руског цара Николу I. О овим чињеницама аустријске управне власти и те како воде рачуна.

Да је на Савини и у Котору Његошу приређен помпезан дочек, то би била демонстрација уперена директно против аустријске државне политике. Таква демонстрација под односним околностима била би нешто невиђено у свијету. Гдје се то десило да поданици једне земље дочекују са помпозним владара друге земље, под носом управних органа дотичне државе, а они подузели све мјере да се то не деси?! Што то нијесу извели представници цркве у Боки Которској, нико објективан последије изложеног не може им замјерити.

Чак и сам Његош, поред све заштите коју је имао од Русије, настојао је да избјегне све оно што би врријеђало аустријске власти. Ево његових ријечи које ово потврђују: „... ми не бисмо ради ни најмањом ствари огорчити (аустријски двор), јер знамо какву ползу имамо од његова к нама расположенија.“ Тако пише Његош Лилијенбергу 29. јула 1838. г. у вези са одн. сукобом на Палатинској гори, па наставља: „... ја чуствујем и признајем да се Црна Гора није кадра мјерити с Аустријом.“⁸¹ Ово ни у ком случају не умањује величину Његошеву, већ нам га приказује као реалног политичара.

У свјетлости наведених чињеница коментари Вуксанови и његових сљедбеника о протопрезвитеру Јакову Поповићу и архимандриту Макарију Прушићу, да су непријатељски расположени према Његошу, да је сумњива њихова национална свијест и др., губе своју врриједност. Потребно је на крају донијети и неколико момената из живота протопрезвитера Ј. Поповића, који стоје у тијесној вези с постављеном темом.

Позната су три писма која је Његош упутио прот. Поповићу. Из њих се види да је међу њима постојало срдечно пријатељство. У писму од 28. децембра 1830. г. Радивој Петровић између осталог пише Поповићу и ово: „... видим да ја имам у Вас мога

⁸⁰ Исти, бр. 81/1833.

⁸¹ Мираш Кићовић: П. П. Његош, Писма II, Београд 1953, стр. 93.

истиннога почитатеља и пријатеља, вијернога сина отечества...³² Они један другоме шаљу и књиге на читање. Писмом од 16. априла 1831. Његош захваљује Поповићу што му је послао књигу „зовуму Пут у рај, тако исто и двије таблице статистическе, за које обоје остају навсегда објазан В(ашему) П(речестњејшему) Г(осподству).“³³ Његош 14. јула 1831. пише Поповићу поред осталог: „Побједнују повјест“ при овоме писму шаљем за неко вријеме на прочитање. Благодарим Вам за услуге мени учињене.“³⁴ Ова нам писма показују и то да је Јаков Поповић био један од оних људи који су помогли младом и жељном знања црногорском господару и владици у његовом самоучком образовању.

Прото Јаков Поповић је обавијестио из Котора Његоша на почетку његове владавине „да је аустријска влада, по препоруци Ивачића, наговорила сина бившег гувернадуре да пође у Петроград да се жали на Његоша.“³⁵ Дакле, протопрезвитер Поповић је Његошу при руци у тешким моментима.

А шта Његош мисли о протопрезвитеру Ј. Поповићу, казује његово писмо упућено 31. октобра 1847. г. Георгију Николајевићу у Дубровник. Ту Његош каже да познаје архимандрита Иркинеја, односно протопрезвитера Јакова Поповића „за паметна и учтива човјека.“³⁶

За вријеме Његошевог боловања, 1850, када је изгледало да је болест савладана, Поповић му пише, поред осталог, ово: „Благодарим Всемогушчаго, да Ваше здравље поправљати и перве силе добивали почели јесте...“³⁷

Ови подаци нам јасно казују да је међу Његошем и протопрезвитером Ј. Поповићем постојала присна веза.

Нијесмо могли утврдити тдје се и колико прота Поповић школовао, али судећи према многобројним службеним актима која је он писао, а која се налазе у Епархијском архиву у Котору, можемо тврдити да је био један од најученијих православних свештеника свога доба у Боки Которској. Прегледајући записнике сједница Црквене општине у Котору, које је на итал. језику писао протопрезв. Ј. Поповић, Петар Д. Шеровић нам је саопштио да је он писао одличним италијанским језиком.

На својој свештеничкој дужности Поповић је беспријекоран. Супротстављао се свакој акцији католичке цркве која је имала намјеру да понизи православне. Овакав његов рад нерадо гледа тадашњи которски бискуп, који га тужи државним властима. Због тога Лилијенберг актом од 18. децембра 1833. г. тражи од православних црквених власти да проту Поповића казне опоме-

³² М. Кићовић: П. П. Његош, Писма I, Београд 1951, стр. 30.

³³ Исто, стр. 49;

³⁴ Исто, стр. 66.

³⁵ Историјски записи, Цетиње 1951, св. 7—9, стр. 306 — Јагош Јовановић: Улога Вукотића и Вучићевића у Црној Гори.

³⁶ М. Кићовић: П. П. Његош Писма III, Београд 1955, стр. 359.

³⁷ Ристо Ј. Драгићевић: Чланци о Његошу, Цетиње 1949, стр. 183.

ном.³⁸ Оптужујући еп. Панталејмона Живковића цару, Лилијенберг поред осталог каже: „Његов (Живковићев) пример и његове наредбе имали су очигледне последице код његовог и онако фанатичног свештенства тако да је назад мало времена и православног парох которски — прото Јаков Поповић — према онамошњем которском поглавару заузео један сасвим неучтив и чак претећи тон, кад му је овај приговорио нову злоупотребу, што се је онамошња Православна црквена општина усудила, противно постојећем обичају, да наруши светост римокатоличког Великог петка звоњењем у звона, о чему је поднесен високој Дворској сједињеној канцеларији нарочити извештај.“³⁹

Када је протопрезвитер Ј. Поповић остао удовац, закалуђерио се, добивши име Иринеј и чин архимандрита. Умро је 19. априла 1865. г. Сахрањен је у цркви Покрова богородичиног, на скаљарском гробљу. На гробној плочи, коју је „учинио Г. Томо Липовац“,⁴⁰ урезан је овај карактеристични натпис:

УЗОР
ДОМАЋИХ И ГРАЂАНСКИХ ВРЛИНА
ОД СВОЈИХ И ТУЂИХ
ЉУБЉЕН И ПОЧИТОВАН
ИРИНЕЈ ПОПОВИЋ
БЛАГОЧЕСТИВ, ПРЕПОДОБАН, РЕВНОСТАН
МИРОЉУБИВ ПОБОРНИК
У СВОМЕ РОДНОМ ГРАДУ
КОТОРУ
ДИЧНО ЧЕСТНО ПРИМЈЕРНО ПОХВАЛНО
У ВИНОГРАДУ ГОСПОДЊЕМ
54 ЛЕТА
ДЈЕЛАО
КАО ПАРОХ, ПРОТОПРЕЗВИТЕР, АРХИМАНДРИТ
И
ГЕНЕРАЛНИ ВИКАР
РОЂЕН
1790
ПРЕСТАВИО СЕ У БОГУ ДНЕ 19 АПРИЛА
1865
ОД СВОЈИХ СУГРАЂАНА СЈАЈНО СПРОВЕДЕН
И ГОРКО ОПЛАКАН
ПОЧИВА
У ОВОМ ТАМНОМ ГРОБУ
ВЈЕЧНА МУ ПАМЈАТ.

³⁸ Епархијски архив у Котору бр. 155/1833.

³⁹ Љ. Влачић: Панталејмон Живковић еп., Сарајево, 1937, стр. 26 и 27.

⁴⁰ Записници сједница которске Црк. општине, књ. I, стр. 82.

Оваква част, да се у цркви сахрани, није учињена ниједном Которанину последије њега. Да је био онакав како га је Душан Вуксан приказао, родољубива которска општина не би му овакву почаст указала.

Марко С. Николић

О ВОЈВОДИ ДРАШКУ

(Неколико података из Државног архива у Котору)

О војводи Драшку из „Горског вијенца“ објавио је Јован Томић неколико података из млетачких извора. У пет-шест докумената из 1684—1718. године помиње се различито: Драшко из Озринића (1684), Драшко Попов (1685), Драшко Попов из Озринића (1693), кнез Драшко из Озринића (1707), спахија Драшков, војвода озринићи (1712), кнез Драшко Попов (1718).¹ Владимир Ђоровић објавио је писмо руског изасланика Михаила Милорадовића и црногорских главара упућено Дубровчанима почетком новембра 1711. године, на којему је и печат с натписом: Спахија Драшко Поповић от Озринића.² На све ове податке осврнуо се Ристо Драгићевић у своме чланку *Архивски подаци о лицима „Горског вијенца“*.³

И из Државног архива у Котору објављено је досад неколико података о војводи Драшку. У два документа из 1695. године помиње се кнез Драшко Попов као представник племена Озринића, заједно с кнезом Николом Јовановићем.⁴ Др Јевто Миловић објавио је једно Драшково недатирано писмо упућено старјештинама Грахова, које почиње ријечима: „Од мене војводе Драшка и Вукоте и свије Озринића“.⁵ У документу из 1710. године помиње се војвода Драшко Поповић из Озринића као арбитар умира међу 26-цом представника црногорских племена, заједно с Вуком Мићуновићем, Биканом Вукотићем (сином сердара Вукоте из „Горског вијенца“), Вукадином Вукотићем, Драгојем Поповићем, Мојашем Ђукановићем и још неколицином Озринића. С њима је Раде Шћепчев брат владике Данила, кнез Раде из „Горског вијенца“, и Петар Бошковић, опјеван у Њего-

¹ Јован Томић, *О црногорском устанку у почетку морејског рата (1684—85)*, Нови Сад 1903; *Црна Гора за морејског рата (1684—99)*, САН, Београд 1907; *Питање Царева лаза*, САН, Београд 1933 (стр. 20—21).

² Др Владимир Ђоровић, *Одношаји Црне Горе са Дубровчанима од Карловачког до Пожаревачког мира*, Глас САН, Београд 1941 (стр. 32).

³ Ристо Драгићевић, *Чланци о Његошу*, Цетиње 1494 (стр. 149—51).

⁴ Славко Милушковић, *Племена Никшићи у морејском рату (1684—99)*, Историјски записи X—1, Цетиње 1954 (стр. 35—6).

⁵ Др Јевто Миловић, *Зборник докумената из историје Црне Горе (1685—1782)*, Цетиње 1956, стр. 13.